

ADALET AĞAOĞLU'NUN HİKÂYE DİLİNDE RİTİM

Nazım Elmas*

Özet

Kurmaca metinlerin yazar tarafından tasarlanan bir yapısı vardır. Ritim, bu yapının unsurları arasındadır. Bu çalışmada ritmin edebi eserde nasıl yer aldığı, yazarın anlatımına neler kazandırdığı üzerinde durulmaktadır. Bir yazar için amaç, metnin okunmasını sağlamaktır. Ritim, bir yandan okuyucuda estetik haz uyandırırken, bir taraftan da onu metnin içine çekerek okumada süreklilik sağlar. Okur zihninde ritim vasıtasıyla oluşan çağrışımlarla metne katılım artırılır. Adalet Ağaoğlu hikayelerinde okurun estetik haz alması için de çalışır. Bunun için hikaye unsurlarının belli düzende olmasına ve tekrarların ahengine dikkat eder.

Anahtar Kelimeler: Hikaye, kurmaca eser, okur, ritim, Adalet Ağaoğlu

Abstract

The fiction has a structure which is designed by the author. Rhythm is among the opponents of this structure. In this study, how rhythm is placed in the literature work, what kind of varieties it adds to the author's style will be emphasized. For the author, the important thing is to get their works read. Rhythm not only arouses aesthetic sense, but also fascinates the reader. With the help of the associations created by the rhythm, participation in the text is gained. Adalet Ağaoğlu tries to give an aesthetic sense to her readers. In order to succeed in doing so, she gives importance to story's being in an order and harmony of the refrains.

Keywords: Story, fiction, reader, rhythm, Adalet Ağaoğlu

Bir estetik öge olan ritim özellikle ses, hareket, müzik söz konusu olunca gündeme gelen bir kavramdır. Muhatabına ulaştırılmak istenen sanat nesnesinin beğenilecek bir özellik kazanmasında, insanda hoşlanma duygusu uyandırmasında, dolayısıyla sanatçı, sanat eseri, muhatap bağlamında ritmin katkısı vardır. Ritim, insanların hem organik hem kültürel yaşamlarının doğasında bulunur. Bu nedendir ki insanın organizması olsun, bilinci olsun her çeşit ritmik görüngüye dolaysızca ve yoğun tepki vermektir.¹

Kurmaca metinler, tasvir, tahlil, kişi, zaman, olay gibi unsurların sanatçı tarafından belli bir düzenle ifade edilmesiyle oluşturulur. Sanatçı bu unsurları kullanırken dengeyi gözetir. Her bir unsura gerektiği oranda ağırlık

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü. nazimelmas28@mynet.com

¹ N.Gennadiy Pospelov, *Edebiyat Bilimi*, (Çev. Yılmaz Onay), Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul 1995, s.413.

vererek ve zaman zaman unsurlar arası geçişler yaparak bir ahenk sağlar. Her bir unsurdan belli oranda karışımla ve sanatçı tarafından uygun görülen belli bir sıralama ile oluşturulan estetik ortam ritim sayesinde elde edilir. “Ritim bir şiir veya düzyazıda tekrar edilen şeyin düzenliliğinden kaynaklanan, okuma veya dinleme esnasında hissedilen ahenktir.”²

Okur ilgisinin sürekliliği, dikkatinin çekilmesi, uyarılması için ritmin imkânlarından yararlanır. Unsurlar arası geçişlerde sanatçı tarafından oluşturulan boşluklarda okur devreye girer. Anlatım içinde yazar tarafından verilen “ıpuçları” ve “ima”lar, çağrışımlar vasıtasıyla okurun zihinsel faaliyete girmesine vesile olur. “Sanki söylem yavaşlıyor, hatta duruyormuş ve yazar “haydi şimdi gerisini sen getir” diyormuşçasına³ okurla işbirliği içine girer.

Kurmaca metnin, muhatabı tarafından takip edilmesi ve ilgisinin sürekliliği için gerekli olan unsurlar arasında yapı ve biçim bakımından haz verecek özelliklerin olması beklenir. Duygu ve düşünceleri aktarmada bir araç olan “düzyazıya ilişkin ritim otomatikleştirici bir etken olarak önemlidir.”⁴ Kimi yazarlar, ritmin ahenginden ve tekrarlanan ritim unsurlarının kalıcılığından ve etkisinden yaralanarak okurla kurmaca metin boyunca kesintisiz iletişim içinde olmayı sağlarlar. Radyo ve sahne oyunları, roman, hikaye, deneme ve günlükleri ile edebiyatımızda önemli bir yeri olan Adalet Ağaoğlu da ritmin imkanlarından büyük ölçüde istifade etmiş bir yazardır.

Metnin sesinde ve müzikalitesinde tiyatro tekniğinden de yararlanan Ağaoğlu, böylesi bir anlatımı elde etmek için değişik uygulamalar yapar. Roman ve hikayelerde okur dikkatinin sürekliliğini sağlayan, metnin anlamını zihinlere yerleştiren bir söyleyiş şekli kullanır. Bu şekil anlatımın ritmidir. Ağaoğlu’nun ritim uygulamasıyla metne neler kazandırdığı, ritmin okur üzerindeki etkisi üzerinde durmak gerekmektedir. Bu çalışmamızda *Hadi Gidelim** adlı hikâye kitabındaki hikâyelerde ritmik yapının nasıl sağladığına dair değerlendirme yapılacaktır. Ağaoğlu’nun estetik bir öge olarak eserinde kullandığı oluşumun esere katkıları, kullanım özellikleri ve örnekleri üzerinde durulacaktır. Ritmik oluşuma ait tespitlerle diğer edebi eserlere ait incelemelere de bir başka açıdan katkı yapılmış olacaktır.

² Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları 3. Baskı, Ankara. 2007, s.388.

³ Umberto Eco, *Anlatı Ormanında Altı Gezinti* (Çev. Kemal Atakay) Can yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1995 s.60

⁴ Viktor Şklovski, *Teknik Olarak Sanat: Yazın Kuramı*, Derleyen Tzvetan Todorov, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, I. Baskı 1995 s.82

* Adalet Ağaoğlu; *Hadi Gidelim*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005,151 s.(Hikaye kitabında; Dar Odanın Karanlığı Karanfillsiz, Çok Özel Küçük Şeyler, Ooof! Oooh!,Savun Sevdam Sen Savun,Kimi Zaman da Yapayalnız Gitmek Uzun ve Çok Dönemeçli Yolları, Şiir ve Sinek,Hadi Gidelim adlı hikayeler vardır.)

ADALET AĞAOĞLU'NUN HİKAYE DİLİNDE RİTMİK OLUŞUM

Oyun yazarlığında kullandığı bazı teknikleri roman ve hikayede de kullandığını söyleyen Adalet Ağaoğlu, kurgulamada, ekonomik davranmada, diyaloglarda, metnin sesinde, müzikalitesinde tiyatroya özgü anlatım tekniğinden yararlanır.⁵

Hikâyeleri romanları kendini kolay ele vermez. Okuyucuyu eserin içine çekerek kurmaca metni tamamlamaya zorlar. Cümleler kelimeler, mekanlar, zamanlar, okurun gözleri önünden geçerken yeni anlamlarla zenginleşir. Yazar her fırsatta okurun ilgisini canlı tutmaya, dikkatini artırmaya, zihnini meşgul etmeye çalışır. "Yukarı, aşağı, derine ve boşluğa, olmuş olandan olacağına, olması istenenden olmasından korkulana sıçrayışlar, düz bir olay çizgisine alışık okuru elbette şaşırtır, yorar. Ama eğer sayfalarındaki ipuçlarına dikkat ederse tek telli saz gibi çalınan romanlardan öte bir tat devşirmeye başlayabilir."⁶ Anlatılanları çözmek ve anlamaya çalışmak için eserdeki ipuçlarını takip etmek, metindeki göstergelerin doğrultusunda bütüne uyacak şekilde boş alanları doldurmak, onları birleştirerek metnin anlamını keşfetmek, olmayanı görmek okura kalmaktadır.⁷

Ritim, metin içinde şekil yönünden belli düzen ve ahenk sağladığı gibi anlam yönünden okura düşünme ve yorumlama imkânı sunar. Bu esnada kesintiye uğrayan anlatımda okura zihinsel faaliyet yapma ortamı doğar, ilgisi artar, olanları anlamaya çalışır, yazarın yönlendirdiği anlam alanına doğru ilerler. Edebi eserin oluşması ve okur tarafından gizli metin oluşturulması için metnin özel bir düzeninin olması gerekmektedir. Edebiyat kuramcıları da okur katkısını önemseyerek "Okurun bu etken katılımı olmasaydı hiçbir edebiyat yapıtı olmazdı"⁸ demişlerdir.

Edebi eserin yapısında yer alan ses, imge örgüsü, ritim, söz dizimi, ölçü, uyak ve anlatı teknikleri "yani tüm biçimsel öğeler" uzaklaştırıcı" ve "yabancılaştırıcı" özellikler taşır.⁹ Ağaoğlu okuru "uzaklaştırıcı" ve "yabancılaştırıcı" unsurlarla sararken eserine ritmik bir düzen verir. Bu düzenle okur onun anlatımındaki ritmik yapının sunduğu imkân içinde hatıralarını yeniden gözden geçirir, yeni çıkarımlar yapar, yeni beklentilere varır. Anlatımda oluşturulan boşlukları doldurmak üzere kendini zorlar. Ağaoğlu'nun da okurdan beklediği budur: "Pasif okura ilgi duymuyorum... Okur kendini gözden geçirmekten uzak tutarsa edilgenliği seçmişse, onunla hiçbir yere gidemezsiniz. Bu tip okur, yazarın düşmanıdır."¹⁰

⁵ Adalet Ağaoğlu; *Başka Karşılaşmalar*, Türkiye İş Bankası Yayınları İstanbul 2008 s.229

⁶A.g.e. s.228

⁷ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İletişim Yayınları 4. Baskı, İstanbul, 2004, s.246

⁸ Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı*. (Çev. Esen Tarım) Ayrıntı yayınevi. 1. basım İstanbul 1990. s.101

⁹ a.g.e. s.28

¹⁰ Adalet Ağaoğlu; *Başka Karşılaşmalar*, s. 228-229

Roman ve hikâyede anlatı unsurlarının belirli aralıklarla ve belirli oranlarda yer alması, bir estetik haz sağlayacak şekilde düzen oluşturması ritim olarak ifade edilir.¹¹ *Hadi Gidelim* adlı hikaye kitabındaki hikâyelerin ritmik yapısı, Ağaoğlu'nun pasif okur istemediğinin bir göstergesidir. Onun hikâyelerinde bir anlatım ögesi olarak kullanılan ritim, okurun aktif katılımıyla anlatımı zenginleştirir. Kelimeler, kelime öbekleri birbirini izlerken oluşan ahenk, okuru sarsan, uyaran, yeni çağrışımlarla yorumlama fırsatı veren anlatımdaki ritim şiirsel bir tadı da okura yaşatır. *Hadi Gidelim'* deki hikâyeler, Ağaoğlu'nun ritim ustalığının en güzel örneklerindedir.

Ritim ustası Ağaoğlu'nun buradaki hikâyelerinde çok katmanlı bir yapı söz konusudur. Çoğu zaman iç içe geçmiş imgeler, simgeler, leit motifler ve kişileştirme gibi söz sanatlarıyla, çok katmanlı doku oluşturulur. Okurun durumuna, birikimine anlayışına göre kurmaca metin, birden çok anlam kazandırılacak halde sunulur. Bu çok katmanlı yapı içinde Ağaoğlu bütün bu öğeleri, belli bir düzen içinde, kargaşayı önleyecek biçimde ustalıkla birbirine bağlamıştır. Yazarın başarısı bu ritmik oluşumu sağlayarak ses, tasvir, imge ve diğer çağrışım unsurlarıyla ve içten örgülerle ahenkli bir yapı oluşturmasıdır. *Hadi Gidelim* hikâyelerinde Ağaoğlu bu yapıyı; hikâye unsurlarının dengeli dağılımından oluşan bir ritimle ve anlamı kuvvetlendirici ve sürekliliği sağlayıcı tekrarlarla gerçekleştirebilir.

Roman ve hikâyede kurmaca unsurların dengeli dağılımı yazarlar tarafından dikkate alınan bir durumdur. Tasvirler, tahliller, diyaloglar, monologlar, mekan değişiklikleri, yeni katılımcılar, zaman değişiklikleri belli bir düzenle okura sunulur. Bu öğelerin dengeli dağılımının ve art arda gelişinin verdiği ahenk okurda estetik bir haz uyandırır. Ağaoğlu unsurlar arası geçişlerde oluşturduğu "yavaşlatma" ve "oyalama" özelliği ile okuru metne bağlar, alışkanlığı kırar.¹²

Kitapta yer alan hikâyelerden *Çok Özel Küçük Şeyler* de unsurlar arası geçişler dikkati çeker. Sahne değişiklikleri okur ilgisini artırır. Bir suikast teşebbüsünün anlatıldığı satırlardan ormandaki kunduz avı sahnesine geçilir: "*Tek gözünü kapamış, ötekini namlunun nişangâhına saplamış, ağzını, dişleriyle çok sağlam bir ipi koparıyormuşçasına aşağı, yana doğru kasmış, delikanlının yüzü, namlu ağzıyla aynı boyutlarda.*"(45) Beşinci sokakta geçen olayların anlatıldığı bu cümlelerden sonra ormandaki anlatıma geçilir: "*Çok uzakta, başka bir yerdeki göl ve ormanlar, hemen önünde duruvermiş araba ile aynı ağırlıkta. Saçları kısa kesilmiş buğday tenli delikanlı; bir kunduz avcısı.*" (s.45)

Anlatı unsurları geçişlerinde eylem anlatısından tasvirlerle geçilir. Geçişler esnasında oluşan boşluklar okura yorumlama ve metni tamamlama imkânı sunar. "*Sokak dar. Araba hemen önünde durduğu sıra karşıya geçmek*

¹¹ E.M. Forster, *Roman Sanatı* (Çev. Ünal Aytur) Adam Yay. İstanbul 1985, s.33

¹² Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, s.183

üzereydi." Suikast teşebbüsünün anlatıldığı bu cümlelerden sonra orman tasviri devreye girer: " Bir ormanın içinden: kuzukulakları, kalabaklar, borsaçlar arasından. Önünde dağ laleleri, çobanyastıkları. Yukarda başının üstünde çam köknar dalları, kulaklarında yaprakların hisirtuları üveyikler sonra, arı kuşları. Ağzında hemen hemen bir ıslık. Çıt. Kunduz avcısının ağzındaki kasılma ise sürüyor. Çıt. Tek gözü kapalı." (s.46) Bu tür bir anlatımla öykünün merak unsurları artar. Bu anlam boşlukları, metinde anlatılanları "yabancı kılma"nın da bir yoludur. Ritim olgusu gerçekliği yabancı kılmanın vasıtası olmaktadır.¹³

Hikayelerde yapısal ritim, sahne, özet; sahne, özet, şeklindeki bir düzenleme ile de sağlanır. Sahnelerde sözü edilen etkinliğe katılıyormuş hissi-ne kapılan okuyucunun ilgisi artırıldıktan sonra "aniden zamanda ileri geri hareket ederek geriye dönüşlerle özetler sunar."¹⁴ Ağaoğlu yapısal ritim vasıtasıyla inandırıcılığı da sağlar. Okura sunulan konunun inandırıcı şekilde sunulup yorumlanabilmesi hikayedeki yapılışın iyi organize edilmesine bağlıdır.¹⁵ *Savun Sevdam Sen Savun* adlı hikayede özetleme ve sahnelemenin düzeni ve düzenin getirdiği ahenk, okurda ritim duygusunun hazzını oluşturur. Özet, hikaye anlatıcısının aktarmasıyla şöyle sunuluyor: "yaşanan yaşanmıştı. Önümüz yaşanacak günlerle dolu. Annemin kumrularını içimde çoğaltmıştım. (s.76) Geçen günlere ait bu anlatımın ardından okura bir sahne gösterilir: " orda karşımda şimdi dört kişiydiler. Dördü de erkekti. İçlerinden biri ise o delikanlıydı işte... akasyaların altındaki duvarın tam altına bir savsözü hızla ve iri harflerle yazıp gittiler. (s.76) Hikayede birbirine sevdalı iki gencin ideolojilerin ayırdığı iki farklı tarafta yer almaları, bir tarafın duvara yazdıkları sloganların diğer tarafça silinmesi dramatik heyecansal bir bağlamla anlatılmaktadır. Bu değişik yön anlatıcılığı da şaşırtır. Aynı şaşkınlığı okurla paylaşır: " Ne yöne doğru olursa olsun her şeyi birlikte gerçekleştirmeleri gerekirdi. Bu onların şu sokaktan geçerken yarı güneşli ve çok güneşsiz günlerde kendilerini, sevdalarını seçmiş olanlara verdikleri bir sözdü." (s.76) İki gencin, el ele mahallede dolaştıkları günlerin hatırlatıldığı bu özetten sonra, duvardaki yazıların silindiği sahneye geçilir : "Birkaç gün sonra, o duvarın dibine gelip daha önce bir baştan bir başa oraya yazılmış bir yazıyı tümüyle çirkin bir sarıya boyayan, üstüne de silinenin tam karşısını yazan, yazının sonunu "ölüm" ile bitiren, ikisi erkek biri kız üç gençten sonuncusunun da bildiğimiz genç kızın ta kendisi olmasını istemiyorum." (s.77) Okurun unsurlar arasında gezinirken geçişleri kavramaya ve anlamaya çalışması bir yana, bir de yavaşlatma metodu ile yazar okurun yorumlama yapmasına imkan hazırlar. Bu uygulama esnasında, sanat eserinin muhatabı olan okurun ritmik bir durumla iç içe olması dikkatini çeker, ilgisini artırır.

¹³ Şaban Sağlık; *Popüler Roman Estetik Roman*, Akçağ yayınları, Ankara, 2010, s.251

¹⁴ Phylis Bentley; *Özet Tekniğinin Kullanışı-Sahne Tekniğinin Kullanılışı. Roman Teorisi*, Philip Stevick, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu) Akçay yayınları Ankara 2004 s.50-53

¹⁵ Alpay Doğan Yıldız, *Hikaye İncelemeleri*, Dergah Yayınları, Ankara 2008, s.152

Pek uzun tutulmayan paragraflar ve sık sık değişen hikaye unsurları “okuma şevkini” zedelemes.¹⁶

Ağaoğlu'nun, hikaye unsurlarının dengeli dağılımı ile elde ettiği bu ritmik oluşumdan başka, bir de tekrarların verdiği ahenkle elde ettiği ritmik oluşum vardır. Metinde bütünlüğü sağlayan, akışkanlığı destekleyen, mesajı okurun zihnine yerleştirmede etkili olan, tekrarlanan ses, kelime ve cümlelerle yapılan bir ahenk dikkati çeker. Bu ritmik oluşum daha hareketli, daha somut ve görülebilen bir özelliktedir. Tekrarların ahengi de okur için gerekli olan bir uygulamadır. Tekrarlanan kelime ve cümleler yazarın maksadını okura daha iyi hissettirmek amacıyla yapılır: “Okuma, yorumlama ve anlamlandırma uğraşı, metnin yazarının metne verdiği anlamın ne olduğunu (yazarın niyetini) bularak gerçekleştirilebilir.¹⁷ Mesajını sezdirerek sunmak anlayışında olan Ağaoğlu için tekrarlar, yazarın niyetini anlamının da anahtarı olmaktadır: “Benim mesajım yazdıklarımın ve yaptıklarımın dışını isterim”¹⁸ diyen Ağaoğlu, hikaye içine yerleştirdiği tekrarlanan kelime ve cümlelerle anlatıma belli bir ritim kazandırırken sık sık okuru uyarak metne çeker, mesajına doğru yönlendirir. Yazarın ritim unsuru olarak kullandığı “Bu cümleler, öykünün içindeki herhangi bir cümle olmayıp öykünün temasını bünyesinde barındıran temel vurgulardır.”¹⁹

Roman ve hikâyede tekrarların sağladığı bir biçimsel ahenk olduğu gibi, anlam bakımından da okura, yazarın niyetini sezdiren bir taraf vardır. Yazarın niyetini bu özel kullanımlarda bulmak ve amacını sezme mümkündür. Tekrar, psikoloji ve eğitim noktasında bir manayı vurgulamak veya bir olumsuzluğu hatırlatmak, bir kavramı şuur altına yerleştirmek için de kullanılabilir.²⁰

Dar Odanın Karanlığı adlı hikâyede Ağaoğlu, elektriklerin kesildiği esnada televizyondaki son görüntüyü tekrarlar. Bu son resim hikâyeye boyunca bazı ayrıntılarıyla okura hatırlatılır. Okurun hikâyeye atmosferinden kopmaması için tasarlanan bu oyalama, onun emin bir şekilde ilerlemesine yarayan yol işaretleridir. Hikâyeye örgüsünün iç ilmiği olarak sağlam bir yapı oluşmasına katkı yapan bu tekrarlar, okur dikkatini artıran, ilgisini uyaran bir etki yapar. Yazarın niyetinin ipuçları da bu tekrarlardadır. Yazar, olaylara karışan gençlerin insani taraflarını öne çıkararak bu gençlerin anlayışla karşılanmasını ister. “*Topundan yeni kesilmiş, kat yeri ütü görmemiş, kaputbeziyle örtülü bir masada duruyordu silahlar, füyeler, teksir, yazı makineleri, kitaplar... Masanın gerisinde bir sıra, saçlı sakallı delikanlı. Demek*

¹⁶ Phylis Bentley; Özet Tekniğinin Kullanışı-Sahne Tekniğinin Kullanılışı. *Roman Teorisi*, Philip Stevick, s.50

¹⁷ Hilmi Yavuz, *Okuma Biçimleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010 s.15

¹⁸ Adalet Ağaoğlu; *Başka Karşılaşmalar*, s.231

¹⁹ Necip Tosun, “İnceliklerin, Kadınsal Duyarlılıkların, Politik Kaygıların Öykücüsü: Adalet Ağaoğlu”, *Hece Edebiyat Dergisi*, Yıl:2003, S.76 s.124

²⁰ Himmet Uç, *Roman Eleştirisi Terimleri*, Akçağ yayınları, Ankara 2006, s.208

hemen toplanır toplanmaz çekilmişler; kafaları traş edilmemiş. Aralarında on altı yaşlarında bir de kız vardı.” (s.7) Hikaye baş kişisi Sultan benzer anlatıcı konumunda aktarımı sürdürürken sık sık iç monolog ve bilinç akışı ile okur karşısına çıkar. Bilinç akışı ve iç monolog yöntemi tekrarlar için tabii bir fırsat sunar. Son resimdeki on altı yaşındaki “kavruk kız” sık sık tekrarlanır. Kızın arkadaşları ve onlarla birlikte tabanca, fünye, kitaplar, teksir, yazı makineleri hikâye boyunca okurun dikkatine sunulur. Ankara'nın kenar semtlerinden birinde bir gecekonuda yaşlı ve hasta bir baba ile onun fedakar ve idealist kızı Sultan'ın aktarımıyla okurda, ekrandaki son resim mensuplarına karşı bir acıma ve taraftarlık oluşturulmaya çalışılır. Hikaye anlatıcısı gecenin alacakaranlığında bir yolunu bularak son resme, kaputbezine ve kaput bezi üzerindeki suç unsurlarına atıf yapar:

Odanın ortasına düşüveren karanlıkta bütün beyazlığı ile haykırıp duran hep o.. (s.8)

Teslim almışlar. Hepsini. Bir kaputbezi serili masanın ardına dizmişler. (s.14)

İşte yine kat yerleri ütü görmemiş o kaputbezi. Apak. (s.16)

Odanın alacakaranlığına yayılmış kaputbezi örtünün açık seçik gösterdiği bütün silahların namluları bize çevrilmiş sanıyorum. (s.19)

Kaputbezi örtülü masanın gerisindeki çocuklarla kızı, o masanın üstündeki silahları, makine ve kitapları gösteren resim, ekrandan kalkıp odanın karanlığına geçmeseydi... (s.29)

Hiçbir şey olmamış, kaputbezi üstünde silahlar durmuyor... (s.29)

Kaputbezinin, topundan kesildiği gibi kat yerleri ütü görmemiş öylece se riverdikleri masadan iplikleri sarkıyor da kız masanın öte yanında herhalde o iplikleri koparıyor. (s.30)

İplikleri sarkan ütü yüzü görmemiş kaputbezi üstündeki iki tüfek, beş fünye, derken Emine... (s.33)

Topundan yeni kesilmiş kaputbezinin aklığı üstünde silahlar, füyeler, kitaplar, makineler... (s.35)

Kaputbezi örtülü masanın ardındaki kızın elleri, herhalde ince uzun bir ipliği çekip duruyor... (s.38)

Ağaoğlu tekrarlarla bir ritim oluştururken karakoldaki yakalanma sahnesine tam bir canlılık katan ayrıntıları da unutmuyor. Yazarın en ince ayrıntılara girmesi gerçekliği sağlama bakımından okura güven verir. Ayrıntılar anlatıcının olaya çok yakın ve duruma hâkim olduğunu gösterir. On altı yaşlarında olduğu tahmin edilen resimdeki “kavruk” kızın kaput bezinin iplikleriyle oynaması ayrıntısı, hikayenin gerçekliğini hatırlatmakta, inandı-

ricılığını kuvvetlendirmektedir. Bu ayrıntı, okuyucuya sözü edilen etkinliğe katılıyormuş duygusunu verir.²¹

Dar Odanın Karanlığı adlı hikayede dikkati çeken tekrarların ritmi , okur için yeni bir yorumlama fırsatı ve çağrışım ortamı hazırlama imkanı, kitaptaki diğer hikayelerde de vardır.

Çok Özel Küçük Şeyler'de hikâye içine serpiştirilen tevriyeli "çıt" sesleri; bir suikastçının ateş almayan silahının boşa düşen tetik sesi, bir kuru dalın kırılması, kunduz avcısının avlanma anı, elektrik düğmesinin çevrilmesi esnasındaki ses, varlıklı bir kişinin jipinin kapısının kapatılma sesi, saatin çalışma sesi gibi farklı eylemlere ait sesler olarak okura sunulur. Okur bir yandan "namlunun ağzı bir metre uzağında tam göğsüne çevrik" suikast ortamını düşünürken, bir anda "kunduzla aynı noktada bir kunduz avcısı"nın görüntülerine geçer. Ayrı sahnelerdeki silahlardan çıkan "çıt" sesleri ayrı sebeplerin ve sonuçların çağrışımlarını getirirler. Hikâye boyunca tekrarlanan bu sesler okuru kuşatır, onu hikâye atmosferi içinde tutarak başka alanlara kaymasını engeller. Otuz iki defa bu seslerle uyarılan ve metinle birlikte yürümesi sağlanan okur, başka sahne tekrarlarının çağrışımlarıyla tamamen aktif hale getirilir.

Çok Özel Küçük Şeyler hikâyesinde Ağaoğlu tekrarların ritmi ile şekil bakımından bir ahenk sağlarken, okuru anlam bakımından da vermek istediği mesaja ait tarafa doğru yönlendirir. Toplum olarak can güvenliğinin olmadığı günlerdeki tedirginlik ve korku okura hissettirilir. Hikâyede "beşinci sokak"taki suikast teşebbüsü mekân tekrarıyla verilir:

Araba. Beşinci sokağın ağzında duruverişi onun. Ön camından bir namlunun uzanışı. (s.48)

Beşinci sokağın başında, araba önünü kestiği sıra küçük bir şey oldu. Çok kısa sürdü. (s.49)

Az önce bir şey oldu. Burada değil. Beşinci sokağın başında. Olup olmadığından kuşku duyulacak kadar çabuk. (s.58)

Bilinç akışı ve iç monolog tekniği bu hikayede de yerli yersiz tekrarlar yapmaya fırsat verir. İç konuşma esnasındaki tekdüzeliği kırmak için Ağaoğlu iç konuşmayı bir başkasıyla yapıyormuş gibi bir yol takip eder.²²Bu konuşmalar Bilinç akışının düzensiz, mantık dizisi bozulmuş bir cümle yapısı içinde anlatıcı ilk fırsatta hikaye temasıyla bağlantılı, okuru uyaran tekrarlara geçer. Okur bilir ki belli bir düzeni olmayan hayatın, zor hayat şartlarının gerektirdiği araç gereçler olur. Hikayede anlatılan yaşayış biçiminin içinde *katranlı sabunun* özel bir yeri vardır.

²¹ Phylis Bentley; Özet Tekniğinin Kullanışı-Sahne Tekniğinin Kullanılışı, *Roman Teorisi*, Philip Stevick, s.53

²² Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yayınları 22. Baskı İstanbul ,2010, s.39

Katranlı sabunla yıkamalısın saçlarını. Hem dökülmez hem kepeklenmez. (s.49)

Yine de katranlı sabun işte. Alışıldı bir kez. (s.50)

Sonuç? İşte katran kokuyor. Göğsünde bir sancıyla. (s.50)

Şimdi bu güllere ya burun büker ya da sürgit anlamlar yükler. Sonra da üstünde hep katranlı bir sabun kokusu. (s.50)

Saçlarını arada sırada katranlı sabunla yıkamalısın, diyor ansızın. (s.52)

Tekrarlanan cümlelerin biçimsel ahengi, okur zihninde oluşan yeni çağrışım halkaları ile birleşerek hikayenin ana örgüsünü meydana getirir. Okura metin boyunca rehberlik eden tekrarlar, hikayeye bir bütünlük ve müzikal bir yapı kazandırmak ve ideolojiyi sanatla süslemek amacıyla uygulanmış estetik bir öge olarak dikkati çeker.²³

SONUÇ

Ağaoğlu, *Hadi Gidelim*'deki hikayelerde, hikaye unsurlarının dengeli dağılımından oluşan, unsurlar arası geçişler anında hissedilen yapısal bir ritim ve anlamı kuvvetlendirici, metnin paylaşımını artırıcı, okuru mesajın alanına çeken, yönlendiren, somut olarak görülen tekrarların ritmiyle olmak üzere iki tür ahenk unsuru kullanır. Unsurlar arası ritmik oluşumda bir unsurdan diğer unsura geçişte oluşan boşluklar okura, metni yorumlama, tamamlama, metne katılma imkanı sunar. Ağaoğlu aktif okurda oluşturmak istediği katılımcılığı bu esnada elde eder. Ritim metne kazandırdığı estetik değerle birlikte, metnin mesajının anlaşılmasında ve sezdirilmesinde de katkı yapar.

Hikaye içinde tekrarlar okuru düşündüren, dikkatini uyaran bir etki yapmaktadır. Bilinç akışının sunduğu imkanla sık sık okurla buluşan kelime ve cümleler okurun alıştığı hikaye düzenini bozar. Alışkanlığın kırılmasında anlatıma serpiştirilen tekrarlar da etkili olur. Anlatıcının aradan çekildiği durumlarda söz konusu olan, iç monolog ve bilinç akışı tekniği ile anlatı kişileri tarafından seslendirilen tekrarlarda inandırıcılık daha fazladır.

Ağaoğlu, hikayelerde tekrarları, okuyucunun zihninde çağrışım halkaları oluşturmak, bir düşüncüyü canlı tutmak, okurun zihnine yerleştirmek, okuru tekrarların güzergâhından yürüterek vermek istediği mesajla buluşturmak amacıyla yapar. Bu uygulamalarda Ağaoğlu'nu diğer sanatçılardan ayıran taraf, ritmik oluşumu daha ziyade hikayeye serpiştirilen kelime ve cümlelerle sağlamış olmasıdır.

Kurmaca metinlerde 'ne anlatılıyor' sorusu kadar 'nasıl anlatılıyor' sorusu da önemlidir. Hatta edebi metne estetik değer kazandıran da 'nasıl anlatılıyor' sorusuna verilen cevapla ilgilidir. "Ritim", 'nasıl anlatılıyor' so-

²³ Mehmet Kaplan, *Hikaye Tahlilleri*, Dergah Yayınları, 3. Baskı İstanbul 1986 s.296

rusunun bir cevabıdır. Ritim, ayrıca, okuru da kurmacanın içine çeken ve onun estetik haz almasını sağlayan bir anlatı unsurudur.

Adalet Ağaoğlu öykülerinde ritme büyük bir yer vermek suretiyle hem öykülerinin estetik değerini yükseltir hem de okuru önemseydiğini ima etmiş olur.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, Adalet; *Hadi Gidelim*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005.
- AĞAOĞLU, Adalet; *Başka Karşılaşmalar*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008.
- BENTLEY, Phylis; *Özet Tekniğinin Kullanışı-Sahne Tekniğinin Kullanılışı*. Roman Teorisi, Philip Stevick, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu) Akçağ Yayınları Ankara 2004
- EAGLETON, Terry; *Edebiyat Kuramı*, (Çev. Esen Tarım) Ayrıntı yayınevi. 1. basım İstanbul 1990.
- ECO, Umberto; *Anlatı Ormanında Altı Gezinti*,(Çev. Kemal Atakay) Can yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1995.
- FORSTER, E.M.; *Roman Sanatı* (Çev. Ünal Aytur) Adam Yay. İstanbul 1985.
- TOSUN Necip, "İnceliklerin, Kadınsal Duyarlılıkların, Politik Kaygıların Öykücüsü: Adalet Ağaoğlu," s.124. *HECE, Edebiyat Dergisi*,Yıl:2003, S.76 ss.122-129
- KAPLAN, Mehmet *Hikaye Tahlilleri*, Dergah Yayınları, 3. Baskı İstanbul 1986.
- KARATAŞ, Doç. Dr. Turan; *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları 3. Baskı, Ankara. 2007
- MORAN, Berna; *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları 4. Baskı, İstanbul,2004.
- MORAN, Berna; *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yayınları 22. Baskı İstanbul,2010.
- POSPELOV, N.Gennadiy; *Edebiyat Bilimi*, Çev. Yılmaz Onay, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul.1995.
- SAGLIK, Şaban; *Popüler Roman Estetik Roman*, Akçağ yayınları, Ankara, 2010.
- UÇ, Himmet; *Ansiklopedik Roman Eleştiri Terimleri*, Bizim Büro, Ankara 2006
- YAVUZ, Hilmi, *Okuma Biçimleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- YILDIZ, Alpay Doğan, *Hikaye İncelemeleri*, Dergah Yayınları, Ankara 2008.